TERENY WYPOCZYNKU I REKREACJI W BYDGOSZCZY

diagnoza stanu istniejącego i kierunki rozwoju

MPU

listopad 2012 | miejska pracownia urbanistyczna

Uchwała Nr XXXV/731/12
Rady Miasta Bydgoszczy
z dnia 28 listopada 2012 r.

w sprawie terenów wypoczynku i rekreacji w mieście Bydgoszczy

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055 i Nr 116, poz. 1203, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337, z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180 poz. 1111 i Nr 223 poz. 1458, z 2009 r. Nr 52 poz. 420 i Nr 157 poz. 1241, z 2010 r. Nr 28 poz. 142 i 146, Nr 40 poz. 230 i Nr 106 poz. 675, z 2011 Nr 21 poz. 113, Nr 117 poz. 679. Nr 134 poz. 777, Nr 149 poz. 887 i Nr 217 poz. 1281 oraz z 2012 poz. 567)

uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjąć informację o terenach wypoczynku i rekreacji w Bydgoszczy, zawartą w opracowaniu p.t. „Tereny wypoczynku i rekreacji w mieście Bydgoszczy - diagnoza stanu istniejącego i kierunki rozwoju" stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta

Roman Jasiakiewicz

TERENY WYPOCZYNKU I REKREACJI W BYDGOSZCZY

DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO I KIERUNKI ROZWOJU

Załącznik

do Uchwały Nr XXXV/731/12

Rady Miasta Bydgoszczy

z dnia 28 listopada 2012r.

LISTOPAD 2012 R.

Opracowano w Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Bydgoszczy

przy współpracy:

Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska

Wydziału Edukacji

Wydziału Spraw Obywatelskich

Wydziału Inwestycji Miasta

Wydziału Promocji, Sportu i Turystyki

Zarządu Dróg Miejskich i Komunikacji Publicznej

Leśnego Parku Kultury i Wypoczynku "Myślęcinek" Sp. z o.o. w Bydgoszczy

TERENY WYPOCZYNKU I REKREACJI W BYDGOSZCZY

DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO I KIERUNKI ROZWOJU

1. WSTĘP 1

1.1. Cel opracowania 1

1.2. Rola terenów rekreacji w kształtowaniu warunków mikroklimatycznych miasta 2

1.3. Metodyka opracowania 8

Wskaźniki terenów rekreacji innych miast wojewódzkich 9

Badania ankietowe 14

2. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO 16

2.1. Tereny zieleni na obszarze miasta 16

Tereny zieleni publicznej, urządzonej 16

Pozostałe formy zieleni urządzonej 22

Tereny zieleni nieurządzonej 22

Obciążenie rekreacyjne terenów zieleni 24

Obiekty sportu wyczynowego 30

Obiekty sportowe ogólnodostępne 30

Obciążenie rekreacyjne obiektów sportowych 44

2.2. Rekreacja dziecięca w mieście 51

Obiekty rekreacji dziecięcej 51

Obciążenie obiektów rekreacji dziecięcej 54

2.3. Zielone ciągi komunikacyjne 56

Drogi rowerowe 56

Szlaki piesze 61

Bydgoski Tramwaj Wodny 64

Poziom spójności sieci zielonych ciągów komunikacyjnych 67

3. KIERUNKI ROZWOJU TERENÓW WYPOCZYNKOWYCH W MIEŚCIE 70

3.1. Rozwój systemów rekreacyjno – wypoczynkowych 70

3.2. Wypoczynek w miejscu zamieszkania 73

3.3. Rozwój terenów rekreacyjnych o znaczeniu ogólnomiejskim i ponadlokalnym 137

Nadrzeczny obszar śródmiejski ... 140
Fordońska, nadwodna strefa wypoczynkowo – rekreacyjna ... 141
Park nad Starym Kanałem Bydgoskim ... 144
Park przy ulicy Rejewskiego ... 145
Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Myślęcinku ... 146
Skarpa północna w Fordonie ... 147
Park u zbiegu Kanału Bydgoskiego i Brdy ... 149
Kąpielisko nad Brdą ... 150

4. Zielone ciągi komunikacyjne ... 151

4.1. Idea systemu zielonych powiązań ... 151

4.2. Drogi rowerowe ... 152

Polityka ruchu rowerowego ... 152
Rozwój systemu dróg rowerowych ... 154
Rower miejski (system wypożyczalni rowerów) ... 159

4.3. Transport i rekreacja wodna ... 159

Bydgoski Tramwaj Wodny ... 160
Rozbudowa systemu rekreacji nawodnej ... 165
Szlak zabytków hydrotechniki Bydgoskiego Węzła Wodnego ... 167

4.4. Ciągi piesze i drogi w zieleni ... 171

Bulwary nadrzeczne ... 171
Ścieżka spacerowo-widokowa na skarpie południowej ... 172
Zieleń towarzysząca ciągom komunikacji ... 174

4.5. Węzły przesiadkowe ... 176

5. Wnioski ... 177

6. Bibliografia ... 179

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania

Tereny zielone są niezbędnym składnikiem struktury miasta i jednym z głównych czynników wpływających na jakość środowiska mieszkaniowego. Nie chodzi tu tylko o ekologiczne, zdrowotne i estetyczne wartości zieleni, ale także o znaczenie funkcjonalne tych terenów, które są miejscem rekreacji, coraz bardziej docenianej we współczesnym społeczeństwie. Bliskość publicznych parków, terenów wypoczynku i sportu wpływa na atrakcyjność lokalizacji i podnosi wartość rynkową inwestycji mieszkaniowych. [za Grażyną Dąbrowską-Milewską] Natomiast im wyższa kultura społeczeństwa, tym większe wymagania stawia się w zakresie rekreacji.

Celem bezpośrednim opracowania jest ocena stanu istniejącego terenów służących rekreacji i wypoczynkowi w Bydgoszczy oraz określenie kierunków rozwoju tych terenów, które w mieście powinny stanowić spójny system ułatwiający mieszkańcom korzystanie z jego poszczególnych elementów. Realizacja wypracowanej wizji tego systemu winna przyczynić się do poprawy jakości życia w mieście i atrakcyjności przestrzeni miasta. Odpowiednie zagospodarowanie terenów wypoczynku w mieście niewątpliwie zwiększy atrakcyjność Bydgoszczy jako miejsca zamieszkania oraz wzbogaci ofertę miasta zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Historycznym układem terenów zieleni w Bydgoszczy jest układ liniowy, nieodłącznie związany z układem wodnym rzeki Brdy i Kanału Bydgoskiego. Ponadto tereny o układzie południkowym, prostopadłym do dolin cieków, wcinały się zielonymi klinami w przestrzenie zabudowane, docierając aż do gęsto zabudowanego śródmieścia. System ten łączył się z podmiejskimi lasami, stanowiąc swoiste zielone płuca, wciągające świeże powietrze do wnętrza organizmu miejskiego. Poprzeczne połączenia klinów stwarzały ponadto możliwość przemieszczania się we wszystkich niemal kierunkach, ciągami zieleni poza obręb zabudowy w kierunku podmiejskich lasów, ułatwiając wypoczynek i rekreację.

Niestety, późniejsze dziesięciolecia, zwłaszcza w okresie powojennym przyniosły inne priorytety w rozwoju miasta i ta zielona sieć została przerwana przez nowe zespoły zabudowy. W miarę rozwoju przestrzennego miasta, wypierania przez zabudowę i infrastrukturę kolejnych fragmentów natury i zagospodarowywania

wchłoniętych ostoi leśnych, wytworzył się nieregularny (plamowy) system terenów zieleni, składający się z zieleni urządzonej śródmieścia. Obecnie obszary zieleni w Bydgoszczy w większości są raczej przypadkowym układem, który nie stanowi już spójnego systemu. Jego odtworzenie lub stworzenie nowego, jest w chwili obecnej niemożliwe z uwagi na istniejące zainwestowanie. Autorzy opracowania stawiają sobie natomiast za cel stworzenie koncepcji systemu połączeń poza przyrodniczych w postaci ścieżek rowerowych, tras spacerowych, w tym dla amatorów nordic walking, rolek itp., które mogłyby znacznie usprawnić i uatrakcyjnić korzystanie z luźno rozmieszczonych terenów zieleni i obiektów rekreacji.

Drugim ważnym celem opracowania jest ustalenie obszarów przestrzeni miejskiej, w których dostępność terenów rekreacji jest nie wystarczająca. Trudne warunki życia w dużych miastach takie jak: silne zanieczyszczenie środowiska, duże natężenie hałasu, czy długie i uciążliwe dojazdy do pracy powodują nasilenie chorób cywilizacyjnych (np. choroby układu krążenia, czy układu nerwowego). Wszystko to powoduje, że należy stworzyć mieszkańcom miasta godne warunki rekreacji i wypoczynku. Istnieje wiele form zagospodarowania, służących temu celowi w dużych miastach. Najważniejsze z nich to: tereny zieleni, ciągi spacerowe, obiekty i urządzenia rekreacyjno-sportowe. Realne możliwości uprawiania czynnej rekreacji są jednak uzależnione nie tylko od ilości obiektów zieleni i sportu, ale przede wszystkim od ich położenia względem miejsca zamieszkania.

W niniejszym opracowaniu poddano analizie obecny stan wyposażenia miasta w obiekty sportu i rekreacji oraz tereny zieleni, a także ich wzajemne powiązania, wskazując jednocześnie obszary wymagające doinwestowania w tym zakresie oraz działania niezbędne do osiągnięcia zamierzonego celu. W rezultacie Bydgoszcz powinna stać się miejscem bardziej przyjaznym dla mieszkańców. Pragniemy, aby kusiła nowych przybyszów do osiedlenia się w naszym mieście, które stwarza dogodne warunki nie tylko do pracy ale i do regeneracji sił i odpoczynku.

1.2. Rola terenów rekreacji w kształtowaniu warunków mikroklimatycznych miasta

Znakomitą większość terenów rekreacji na terenie miasta stanowią obszary zieleni i to głównie one mają istotny wpływ na poprawę warunków aerosanitarnych, w tym na przewietrzanie obszarów zabudowy miejskiej.

Wymiana gazowa

Produkcja tlenu następuje w trakcie przebiegu procesu fotosyntezy, jako jego uboczny produkt. W czasie jednego okresu wegetacyjnego 1 m^2 liści drzew produkuje tlen w ilości od 0,33 do 1,10 kg.

Zachowanie właściwego bilansu tlenu/dwutlenku węgla w obszarach zurbanizowanych, jest bardzo trudne. W porównaniu z obszarami wiejskimi, w miastach występuje zdecydowanie mniej producentów tlenu (roślin), a zużycie tlenu jest znacznie większe. Wynika to z dużego zagęszczenia ludności i występowania licznych obiektów przemysłowych i infrastrukturalnych, zużywających tlen a emitujących dwutlenek węgla. Dlatego też, szczególnie ważne jest zrównoważenie zużycia tlenu w przestrzeni względnie zamkniętej, jaką jest miasto, poprzez jego produkcję. W chwili obecnej, w powszechnym użyciu nie ma alternatywnych sposobów zachowania właściwego bilansu wymiany gazowej w miastach.

Wpływ zieleni na warunki termiczne

Modyfikacja stosunków termicznych wiąże się głównie z odmiennym charakterem pochłaniania i akumulacji ciepła w porze dziennej oraz oddawaniem ciepła atmosferze w ciągu nocy, przez powierzchnie zabudowane i tereny zielone. W parkach nagrzewanie dzienne jest szybsze i nocne wychładzanie silniejsze - w porównaniu z terenem zabudowanym. Powoduje to wyraźne zwiększenie dobowych wahań temperatury powietrza wśród zieleni.

Badania w Bratysławie wykazały, że w stosunku do otwartej przestrzeni miasta, temperatura maksymalna jest niższa o 23% w parku leśnym, o 17% w parku miejskim i 9% w małym parku w centrum miasta. Termiczne oddziaływanie zieleni parkowej zaznacza się na odległości 50 m od jej skraju, obniżeniem temperatury o 0,4°C i jest zauważalny jeszcze w odległości 100 m.

Duże założenia parkowe, stają się oazami chłodu i wilgoci pośród betonowych przestrzeni miasta.

Na kształtowanie temperatury ma wpływ przede wszystkim roślinność wysoka. Nieocenione są zwłaszcza stare, rozłożyste drzewa z dobrze rozbudowanym aparatem asymilacyjnym. Nawet pojedynczy, dojrzały i dorodny osobnik jest w stanie obniżyć temperaturę powierzchni gleby i powietrza wokół siebie, podczas gdy licznie

nasadzone niewielkie drzewa nie mają takich zdolności transpiracji oraz możliwości wiązania dwutlenku węgla i produkcji tlenu. Pochopna likwidacja starego drzewa i zastąpienie go młodymi sadzonkami wiąże się z kilkunastoma latami oczekiwania na uzyskanie porównywalnych warunków ekologicznych.

Wpływ zieleni na wilgotność względną powietrza

Tereny zurbanizowane są na ogół ubogie w wodę, która po opadach w znacznej mierze spływa do kanalizacji. Parki, szczególnie w okresie wegetacyjnym, magazynują dużą ilość wody. W ciągu doby, zarówno w zimie jak i w lecie, wilgotność względna w parkach jest wyższa niż poza nimi - w porze chłodnej średnio o 3-8%, a w porze ciepłej o 5-20%.

Podniesienie wilgotności względnej w miastach, pozwala złagodzić negatywne skutki występowania zjawiska miejskiej wyspy ciepła, ożywić mikrocyrkulację powietrza w obrębie zabudowy oraz ograniczyć wiele dolegliwości zdrowotnych związanych z generalnie suchym miejskim powietrzem, co wpływa pozytywnie na komfort życia mieszkańców.

Wpływ terenów zieleni na warunki wentylacji miasta Bydgoszczy

Opisane wyżej oddziaływanie zieleni na wymianę gazową, temperaturę oraz wilgotność powietrza, łącznie przyczyniają się do poprawy warunków wentylacji w obszarze miasta.

Na system przepływu powierza w Bydgoszczy, oprócz terenów zieleni, mają wpływ także inne czynniki wewnętrzne – wynikające z charakteru i układu zabudowy, układu sieci drogowej, uwarunkowania topoklimatyczne i topograficzne, a więc ukształtowanie i pokrycie terenu, jak również czynniki zewnętrzne - ruch powietrza, odbywa się na skutek czynników globalnych i ma charakter masowy.

System wewnętrzny ujawnia swój wpływ na warunki atmosferyczne głównie podczas ciszy wiatrowych, a więc w warunkach braku oddziaływania dominującego, zewnętrznego systemu przewietrzania miasta. Wtedy to, szczególnie odczuwalne jest oddziaływanie zieleni.

Zieleń w istotnym stopniu zmniejsza natężenie efektu miejskiej wyspy ciepła. Prawidłowo zaplanowane i zagospodarowane tereny zieleni rozczłonkowują obszar wyspy ciepła, zmniejszając tym samym jej natężenie i zasięg występowania tego

zjawiska. Obszary porośnięte bujną roślinnością stanowią naturalny kontrast termiczny dla obszarów silnie zurbanizowanych, przyczyniając się do wzmożenia ruchów pionowych i poziomych, co z kolei ułatwia napływ mas czystego powietrza do miasta. Powietrze przepływając przez obszary zieleni oczyszcza się i ulega wzbogaceniu w tlen. Ekstensywne zagospodarowanie zielenią wysoką dolin rzecznych i rozcięć erozyjnych poszerza koryta swobodnego spływu powietrza, pozytywnie wpływając na kształtowanie warunków biourbanistycznych miasta i poprawę standardów życia jego mieszkańców.

Ze względu na otoczenie miasta przez tereny leśne i brak w najbliższym sąsiedztwie istotnych źródeł emisji, Bydgoszcz posiada dogodne warunki buforowe przed przenikaniem zanieczyszczeń z terenów ościennych. Największe znaczenie dla układu wymiany powietrza w mieście mają rozległe obszary doliny Brdy i Wisły. Zieleń porastająca doliny rzek wcina się klinami w głąb obszarów zabudowanych, a połączone z dolinami naturalne i antropogeniczne ciągi zieleni (krajobrazowej, parkowej, towarzyszącej, itp.) stanowiąc istotny kontrast termiczny dla otoczenia zbudowanego głównie z betonu. W wyniku tych różnic w godzinach wieczornych i nocnych, prądy powietrza skierowane dołem ku wnętrzu miasta, wypierają do góry nagrzane powietrze zalegające nad centrum i obszarami intensywnie zabudowanymi. Ciepłe powietrze znad terenów zabudowanych wznosi się ponad miastem, a na jego miejsce napływa świeże powietrze znad obszarów leśnych.

Efektywność działania tego systemu zależy od kilku czynników:

- rozczłonkowania terenów zieleni
- ciągłości terenów zieleni,
- rozbudowania pionowej struktury terenów zadrzewionych,
- współczynnika szorstkości terenu, wynikającego z wysokości i zagęszczenia budynków.

W skali lokalnej istotne znaczenie ma opór w postaci tarcia stawiany przepływającym masom powietrza przez podłoże. Na mapie nr 1 przedstawiono rozkład syntetycznego wskaźnika szorstkości wg Lewińskiej na terenie miasta. Jak widać centrum miasta charakteryzuje się wysokim i stosunkowo jednorodnym polem natężenia współczynnika szorstkości. Obszar ten tworzy zwarty teren zabudowany w centrum miasta i świadczy o istotnych barierach zakłócających wymianę mas powietrza. W tej sytuacji, zachowanie istniejącej zieleni i jej uzupełnienia

w obszarach wyodrębnionych na mapie, wydają się niezbędne, z uwagi na zachowanie cyrkulacji mas powietrza w obszarze miasta.

W przedstawionej koncepcji funkcjonowania cyrkulacji powietrza, najważniejsze znaczenie mają tereny, którymi powietrze może dostawać się w pobliże centrum miasta - tak zwane korytarze melioracji klimatycznej. W Bydgoszczy głównym korytarzem są rzeki: Wisła i Brda oraz Kanał Bydgoski, wzdłuż których odbywa się napływ czystszego powietrza z rejonów peryferyjnych. Ze względu na pełnione przez nie funkcje, obszary te należy chronić przed zabudową i tworzyć warunki do bujnego rozwoju roślinności. Należy również utrzymywać istniejące prostopadłe do dolin rzecznych obszary zieleni, które w przeszłości stanowiły element systemu przewietrzania miasta oraz próbować szukać dla nich nowych powiązań poprzez wprowadzanie zieleni w układzie pasowym prostopadłym do tych dolin.

ROZMIESZCZENIE ISTNIEJĄCYCH I POTENCJALNYCH KANAŁÓW MELIORACJI KLIMATYCZNEJ W MIEŚCIE

TERENY WYPOCZYNKU I REKREACJI W BYDGOSZCZY- DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO

mapa nr 1

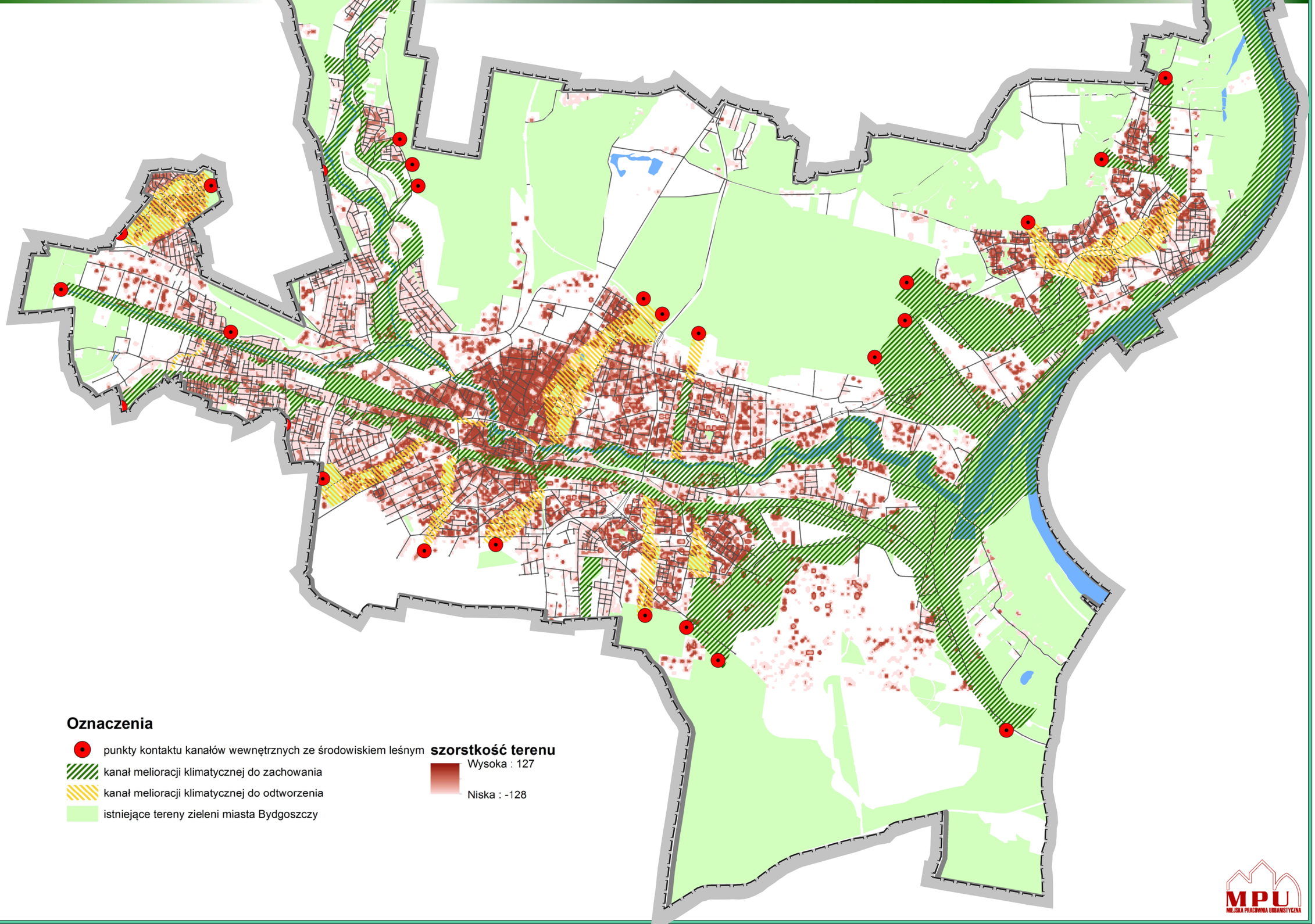

MPU
MIEJSKA PRACOWNIA URBANISTYCZNA

Struktura wypoczynku i rekreacji w mieście

Kształtowanie terenów wypoczynku i rekreacji w przestrzeni miejskiej jest zależne od: istniejących uwarunkowań przyrodniczych, funkcji jaką ma spełniać dany rodzaj terenu, sposobu zainwestowania, dostępności środków transportu oraz zasięgu ich działania. Na podstawie wymienionych zależności można wyróżnić podział na tereny przeznaczone:

- dla rekreacji codziennej - odbywającej się na obszarach bezpośrednio związanych z miejscem zamieszkania ludności miasta (zazwyczaj będące terenami osiedli mieszkaniowych oraz śródmieścia);
- dla rekreacji weekendowej – odbywającej się na obszarach o bogatym programie użytkowym, bardziej oddalonych od miejsc zamieszkania oraz w strefie podmiejskiej na obszarach atrakcyjnych krajoznawczo i kulturowo.

Biorąc za podstawę podziału formę rekreacji oraz rodzaj obiektu, możemy wyróżnić:

- miejski system przyrodniczy, na które składają się:
  - lasy i tereny zadrzewione,
  - zieleń krajobrazowa i ochronna,
  - place,
  - parki,
  - parki leśne,
  - skwery i zieleńce,
  - wielofunkcyjne tereny rekreacyjno – wypoczynkowe,
  - ogrody działkowe,
  - cmentarze.
- obiekty i urządzenia rekreacyjno-sportowe (boiska, hale sportowe, korty tenisowe, pola golfowe, baseny, plaże, przystanie i porty, place zabaw dzieci, strzelnice, tory wioślarskie itp.)
- „zielone” ciągi komunikacyjne (bulwary, ścieżki piesze i rowerowe, szlaki turystyczne i kajakarskie).

1.3. Metodyka opracowania

Na potrzeby opracowania tereny rekreacji podzielono na trzy grupy obiektów:

1. tereny zieleni tworzące Miejski System Przyrodniczy,
2. obiekty sportu i turystyki
3. „zielone” ciągi komunikacyjne

Na podstawie materiałów zebranych od poszczególnych wydziałów UM oraz materiałów własnych MPU, dokonano inwentaryzacji obiektów we wszystkich trzech grupach. Następnie wykonano analizy poziomu zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie rekreacji i wypoczynku w poszczególnych obszarach miasta. Ze względu na charakter i skalę opracowania, wzięto pod uwagę zwłaszcza te obiekty, które pozostają dostępne dla użytku publicznego, bez istotnych ograniczeń.

Opracowano wartości wskaźników określających:

- Liczbę mieszkańców zamieszkałych w strefie 300 m od terenów zieleni urządzonej o powierzchni powyżej 0,5 ha,
- Ilość m^2 zieleni urządzonej przypadającą na mieszkańca w danej jednostce urbanistycznej,
- Ilość m^2 terenów zieleni ogółem (lasów i zieleni urządzonej) przypadającą na mieszkańca w danej jednostce urbanistycznej,
- Liczbę mieszkańców w wieku powyżej 12 lat zamieszkałych w strefie 500 m od obiektów sportowych publicznie dostępnych,
- Liczbę mieszkańców w wieku poniżej 12 lat zamieszkałych w strefie 300 m od publicznych obiektów rekreacji dziecięcej,
- Liczbę mieszkańców w wieku powyżej 12 lat przypadającą na jeden obiekt sportowy w danej jednostce urbanistycznej,
- Liczbę dzieci w wieku do 12 lat przypadającą na jeden publiczny plac zabaw w danej jednostce urbanistycznej.

Z uwagi na brak obowiązujących uregulowań prawnych, oceny wartości obliczonych wskaźników dokonano opierając się na danych zaczerpniętych z literatury fachowej.

Wskaźniki terenów rekreacji innych miast wojewódzkich

W polskich przepisach prawnych nie występują obecnie zapisy obligujące do zapewnienia ogólnodostępnych terenów zieleni i rekreacji. Obowiązujące prawo odnosi się tylko do terenu zabudowy wielorodzinnej, ustalając, że minimum 25% jego powierzchni (jeżeli inny procent nie wynika z ustaleń miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego) powinna stanowić powierzchnia biologicznie czynna, przy czym według Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, terenem biologicznie czynnym jest nie tylko grunt rodzimy, ale również 50% powierzchni tarasów i stropodachów z nawierzchnią ziemną zapewniającą naturalną wegetację.

Konsekwencją braku szerszych regulacji prawnych dotyczących powierzchni i dostępności terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych, jest znaczne obniżenie jakości środowiska mieszkaniowego. Tereny zielone realizowane są na ogół w formie rozproszonych, niewielkich powierzchni pokrytych trawą i zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy. W ten sposób osiedla pozbawiane są skoncentrowanych kompleksów zieleni, rekreacji i sportu, które mają znacznie większe walory użytkowe, ekologiczne i prozdrowotne. Już w latach 60. Władysław Czarnecki (w opracowaniu „Planowanie miast i osiedli") uważał, że co najmniej 50% zieleni w osiedlu należy zaprojektować tak, aby tworzyła ona zwartą powierzchnię większą niż 1000 m^2. Również inni autorzy podręczników dla urbanistów i projektantów budownictwa mieszkaniowego zwracają uwagę na to, aby zieleń była zwartym układem przestrzennym.

Według przepisów urbanistycznych z 1974 roku, należało w promieniu dojścia nie większym niż 500 m przewidzieć ogólnodostępne tereny wypoczynku o powierzchni liczonej według wskaźnika 5,5 m^2 na 1 mieszkańca w postaci: ogrodu wypoczynkowego (4 m^2/mieszkańca) i zespołu boisk sportowych (1,5 m^2 na 1 mieszkańca). Dodatkowo należało w ramach zespołu jednostek mieszkaniowych projektować kompleks urządzeń wypoczynkowych, który w promieniu dojścia 800 m miał obejmować: park wypoczynkowy o powierzchni ok. 2 ha, zespół boisk sportowych o powierzchni co najmniej 2,5 ha, salę sportową (0,3-0,5 ha) i krytą pływalnię (0,2-0,4 ha). W sumie dawało to minimum 25-30 m^2 (w zależności od rodzaju zabudowy) terenów zieleni i rekreacji na 1 mieszkańca w promieniu dojścia nie większym niż 800 m. Niestety w latach 70. i 80. kiedy powstawały osiedla projektowane według tych przepisów na właściwe urządzenie terenów przeznaczonych na parki osiedlowe i kompleksy sportowe zwykle brakowało środków. Dlatego też w latach 90. niezagospodarowane tereny w wielu przypadkach zostały wykorzystane na inne, bardziej komercyjne cele.

Przepisy w wielu krajach sankcjonują potrzebę realizacji większych terenów wypoczynkowych. W Wielkiej Brytanii, dla zespołów większych niż 50 mieszkań rodzinnych, projektuje się tereny otwarte co najmniej 2 ha na 1000 mieszkańców (co daje 20 m^2/mieszkańca). Uznano, że lepiej koncentrować tereny zieleni i wypoczynku z zachowaniem promienia dojścia ok. 400 m, niż je rozpraszać.

Standardy niemieckie ustalają, że oprócz terenów rekreacji przydomowej należy przy liczbie mieszkań większej niż 50 przewidzieć plac zabaw dla dzieci starszych, a przy liczbie większej niż 75 – zapewnić dostęp do terenów sportowych młodzieży i dorosłych o powierzchni odpowiadającej wskaźnikowi 5 m^2 na 1 mieszkanie.

Powyższe przykłady rozwiązań w zakresie dostępności terenów wypoczynkowych uwzględniają liczbę mieszkańców i od niej uzależniają wymaganą powierzchnię terenów zieleni, sportu i rekreacji, podają minimalne wielkości obszarów, np. parków osiedlowych, ogrodów dziecięcych, dążąc do koncentracji terenów zielonych i zapobiegając ich rozproszeniu, wprowadzają hierarchizację w systemie terenów zielonych związaną z odpowiednią izochroną dojścia pieszego oraz określają podobne wymagania powierzchniowe – ok. 30 m^2 na 1 mieszkańca.

Grażyna Dąbrowska-Milewska w opracowaniu „Standardy urbanistyczne dla terenów mieszkaniowych – wybrane zagadnienia" proponuje następujące wskaźniki w zakresie ogólnodostępnych (publicznych) terenów zieleni urządzonej, rekreacji i sportu:

- W strefach mieszkaniowych planować ogólnodostępne tereny zieleni urządzonej, rekreacji i sportu o powierzchni nie mniejszej niż 2 ha. Tereny z programem podstawowym (zieleń, place zabaw i boiska do gier zespołowych) powinny być dostępne w promieniu dojścia pieszego maks. 500 m. Tereny z programem ponadpodstawowym (kompleksy sportowo-wypoczynkowe z halą sportową, krytą pływalnią, zespołem boisk i parkiem) powinny być dostępne w promieniu dojścia do 1000 m.
- Powierzchnię ogólnodostępnych terenów zieleni urządzonej (z placami zabaw i gier sportowych) należy szacować wg wskaźnika 8m^2 na 1 mieszkańca, powierzchnię terenów sportu powszechnego – 4 m^2 na 1 mieszkańca.

- Powierzchnię zieleni osiedlowej w zabudowie wielorodzinnej należy szacować wg wskaźnika 8 m2 na 1 mieszkańca, przy czym w strefie śródmiejskiej może być on obniżony o 50 %.

Tabela nr 1. Zalecane wskaźniki programowo-powierzchniowe dla terenów zieleni i rekreacji przydomowej oraz ogólnodostępnych kompleksów zieleni, wypoczynku i sportu

	Program	Minimalna powierzchnia	Wskaźnik powierzchniowy minimalny	Maksymalny promień dojścia
Tereny przydomowe, na terenie działki budowlanej (netto)	place zabaw dla dzieci do lat 7;	250 m^2	5 m^2/mk	50 m
	place zabaw dla dzieci starszych (powyżej 50 mieszkań)	250 m^2		100 m
Podstawowe ogólnodostę-pne tereny wypoczynku i sportu	ogród osiedlowy	2 ha	4 m^2/mk	500 m
	boiska sportowe do gier zespołowych		1,5 m^2/mk	
Ponadpodsta-wowe tereny wypoczynku i sportu	park	2 ha	4 m^2/mk	1000 m
	zespół boisk kryte pływalnie hala sportowa	2 ha	2,5 m^2/mk	

źródło: Dąbrowska-Milewska G., Standardy urbanistyczne dla terenów mieszkaniowych – wybrane zagadnienia [w: Architecturae et Artibus – 1/2010]

Pomimo braku uregulowań prawnych w Polsce w zakresie ilości terenów zieleni i związanych z nimi miejsc wypoczynku i rekreacji, większość miast w swoich opracowaniach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego określa przyjęte wskaźniki dotyczące tego rodzaju terenów.

Katowice przyjęły, że tereny zieleni powinny tworzyć hierarchiczny system, w którym najwyższą rangę mają parki miejskie (o powierzchni co najmniej 10 ha, o zróżnicowanym programie usług rekreacji), które powinny być dostępne w promieniu kilku osiedli (od 1,2 km do 3,2 km), a także dla każdych 15-25 tys. mieszkańców, zapewniając powierzchnię od 20 do 32 m^2 na mieszkańca. Drugi poziom hierarchii tworzą parki dzielnicowe (tereny o funkcji spacerowo-wypoczynkowej i powierzchni od 2 ha do 10 ha), dostępne w promieniu 400-800 m oraz dla każdych 5000 mieszkańców i zapewniające powierzchnię ok. 4-8 m^2 na mieszkańca. Trzeci poziom zajmują mini-parki lub skwery o powierzchni 0,1 do 2 ha, dostępne pieszo w promieniu 100-400 m (zależnie od stopnia intensywności

zabudowy), a powinny być położone w bliskości zabudowy wielorodzinnej wewnątrz osiedli zapewniając powierzchnię 1-1,25 m^2 na mieszkańca. Łącznie tereny zieleni na wszystkich poziomach powinny zapewniać minimum 25 m^2, a optymalnie 42,5m^2 na 1 mieszkańca. Obecnie w skali całego miasta na 1 mieszkańca Katowic przypada 19 m^2 parków miejskich, 2 m^2 parków dzielnicowych i 2,3 m^2 zieleni osiedlowej, co daje łącznie ok. 23,3 m^2 zieleni na mieszkańca.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łodzi, ustalono standardy kształtowania struktury przestrzennej w zakresie minimalnego udziału terenów zieleni przypadającej na 1 mieszkańca w wielkości 10 m^2 w strefie śródmiejskiej, 15 m^2 w strefie zespołów miejskich i 20 m^2 w strefie obrzeżnej zabudowy peryferyjnej. Ponadto maksymalna odległość do terenu codziennego wypoczynku nie może przekraczać w strefie śródmiejskiej 800 m, a w strefie zespołów miejskich 1000 m. Minimalną gęstość ścieżek rowerowych w strefie śródmiejskiej i strefie zespołów miejskich ustalono na 1 km/km^2, a w strefie peryferyjnej na 0,2 km/km^2.

W Gdańsku tereny lasów i zieleni zajmuję łącznie 24% powierzchni całkowitej miasta, co daje wskaźnik 144,5 m^2/mieszkańca. Jednak przy uwzględnieniu tylko terenów zieleni publicznej, dostępnej do codziennej penetracji, wskaźnik ten spada do 34,5 m2/mieszkańca (a w Śródmieściu do 9,1 m^2/mieszkańca), przy czym 70% tej powierzchni stanowią lasy w tzw. paśmie penetracji (10 min. dojścia od skraju lasu). Natomiast wskaźniki dotyczące terenów zieleni wypoczynkowej zostały ustalone na minimum 8 m^2/mieszkańca na terenach mieszkaniowych budownictwa wielorodzinnego. Ponadto na poziomie jednostki urbanistycznej na jednego mieszkańca powinno przypadać dodatkowo 4 m^2 urządzonej zieleni publicznej w odległości nie większej niż 750 m. Dodatkowo na poziomie dzielnicy na jednego mieszkańca powinno przypadać 3,8 m^2 terenów otwartych, lasów i dużych parków. Razem daje to wskaźnik 15,8 m^2 zieleni wypoczynkowej na mieszkańca. W dzielnicach gdzie przeważa grunt prywatny poleca się wprowadzenie znacznych udziałów powierzchni biologicznie czynnych na terenach mieszkaniowych.

W przypadku Bydgoszczy żadne opracowania nie określają minimalnej powierzchni ani terenów zielonych, ani innych terenów związanych z wypoczynkiem i rekreacją, które powinny przypadać na jednego mieszkańca. Stąd potrzeba

podjęcia niniejszego opracowania, którego wyniki zostaną wykorzystane w przyszłych opracowaniach planistycznych i programowych.

Badania ankietowe

Miejska Pracownia Urbanistyczna przeprowadziła badanie wśród mieszkańców Bydgoszczy na temat ich potrzeb i preferencji dotyczących obszarów wypoczynku i rekreacji. W czasie trwania zbierania ankiet (ponad miesiąc) do Pracowni wpłynęło 358 ankiet (w tym 112 drogą elektroniczną). Wyniki ankiet wskazały, że 17,4% mieszkańców Bydgoszczy najczęściej spędza wolny czas w przydomowym ogrodzie i na podwórku blisko domu, 14% ankietowanych spędza czas wolny w Leśnym Parku Kultury i Wypoczynku w Myślęcinku, a 12,7% na Wyspie Młyńskiej.

Wśród najczęściej wskazywanych przez Bydgoszczan potrzeb w zakresie inwestycji związanych z wypoczynkiem i rekreacją znajdują się: osiedlowe place zabaw (12% wskazań), ścieżki rowerowe (10,8%) oraz boiska sportowe do różnego typu gier zespołowych (9,8%). Są to inwestycje związane raczej z bliskim miejscem zamieszkania. Wskazuje to na potrzebę realizacji miejsc do rekreacji w niedużej odległości od mieszkańców, czyli rekreacji codziennej, a nie tylko weekendowej związanej z większą odległością do przebycia, aby móc z niej skorzystać. Potrzebę budowy Aquaparku wyraziło 9% ankietowanych.

Swój udział w dyskusji nad potrzebami w zakresie inwestycji rekreacyjno-wypoczynkowych miała również część rad osiedli. Ich zdaniem na osiedlach brakuje przede wszystkim osiedlowych placów zabaw, ścieżek rowerowych, osiedlowych basenów oraz ogólnodostępnych wielofunkcyjnych obiektów sportowych.

Dodatkowo, opinie i potrzeby mieszkańców, zostały przedstawione w zamówionym przez Miejską Pracownię Urbanistyczną raporcie, który dotyczył preferencji rekreacyjno-wypoczynkowych mieszkańców Bydgoszczy na terenie miasta. Zleceniobiorcą była Pracownia Analiz Społecznych i Rynkowych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. Badanie zrealizowano za pomocą kwestionariusza wywiadu w dniach 27 kwietnia - 19 maja, na terenie miasta Bydgoszczy, na liczbie 426 respondentów.

Wyniki raportu PASiR w dużej mierze pokrywają się z rezultatem analizy ankiety przygotowanej przez MPU. Odpowiedzi respondentów pokazały, że najczęściej

wybierane miejsca spędzania wolnego czasu to: Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Myślęcinku, Wyspa Młyńska, parki miejskie oraz ścieżki rowerowe.

Bardziej szczegółowa analiza ankiet pokazała miejsca spędzania wolnego czasu i potrzeby mieszkańców poszczególnych części miasta. Mieszkańcy centrum Bydgoszczy najchętniej spędzają czas na Wyspie Młyńskiej, na rowerze korzystając ze ścieżek rowerowych oraz w LPKiW w Myślęcinku. Mieszkańcy osiedli sąsiadujących z centrum (Bielawy, Okole, Bartodzieje, Czyżkówko, Kapuściska, Leśne, Szwederowo, Wyżyny, Wzgórze Wolności) najchętniej spędzają czas w LPKiW w Myślęcinku, na obiektach sportowych oraz na terenach przydomowych ogrodów i podwórek. Natomiast mieszkańcy osiedli bardziej oddalonych od centrum (Błonie, Bydgoszcz Wschód, Fordon, Glinki, Górzyskowo, Jachcice, Łęgnowo, Miedzyń, Prądy, Osowa Góra, Opławiec, Smukała, Zawisza) najchętniej spędzają czas w przydomowych ogrodach i na podwórkach oraz w lasach podmiejskich i na Wyspie Młyńskiej.

Wśród potrzeb inwestycyjnych najczęściej wskazywanych przez mieszkańców centrum Bydgoszczy są ścieżki rowerowe, miejsca do organizacji pikników i aquapark. Wśród mieszkańców osiedli sąsiadujących z centrum – realizacja miejsc aktywnego wypoczynku i rekreacji w pobliżu osiedli mieszkaniowych z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców w różnym wieku, w tym seniorów, realizacja osiedlowych placów zabaw oraz boisk sportowych. Natomiast mieszkańcy osiedli oddalonych od centrum najbardziej oczekują budowy osiedlowych placów zabaw, boisk sportowych oraz aquaparku.

Podsumowując głosy mieszkańców należy wyraźnie zaznaczyć, że najbardziej istotna z ich punktu widzenia jest realizacja miejsc aktywnego wypoczynku i rekreacji (placów zabaw, boisk sportowych, basenów) w pobliżu miejsc zamieszkania, służąca rekreacji codziennej oraz realizacja większej ilości ścieżek rowerowych w pobliżu miejsca zamieszkania umożliwiająca dojazd do innych atrakcyjnych miejsc wypoczynkowych.